

DOKUMENTI DISCIPLINSKOG POSTUPKA PROTIV ANTONA FRANKIJA¹

Ivan Milanović

Podaci o životu i radu Antona Frankija, znanstvenog radnika, sveučilišnog profesora, svećenika i odgojitelja, dosta su oskudni.² Rodio se u Omišlju na otoku Krku 2. studenoga 1844. godine od oca Antona i majke Katarine Albaneže.³ Osnovnu školu polazio je u svom rodnom mjestu, a gimnaziju na Rijeci.⁴ Teologiju studira u Gorici (1864/65–1867/68), gdje se ističe svojom marljivošću.⁵ Biskup Ivan Vitezić podijelio mu je male redove (23. X. 1864.), đakonat (11. X. 1867.) i svećenički red (13. X. 1867.).⁶

Nakon završenih studija u Gorici, Franki nastavlja četverogodišnji studij u Beču na Augustineumu: od listopada 1868.⁷ do studenoga 1872,⁸ gdje je i doktorirao.⁹

- 1 Ovaj članak napravljen je po diplomskoj radnji („Anton Franki /1844–1908/. Prinos za životopis) koju je Ivan Milanović izradio 1971. godine kod prof. Ivana Goluba. Radnja obuhvaća 56 tipkanih stranica, ne računajući Priloge-dokumente (koji su tamo priloženi a ovdje ih sve objavljujemo). – Članak je za tisak priredio Marko Mišerda.
- 2 Licencijatsku radnju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu pod naslovom „Anton Franki i njegovo doba” (s obzirom na ekleziologiju) napisao je Tadej Stjepan VOJNOVIĆ 1968. Radnja nije objavljena, obuhvaća 63 stranice strojopisa, čuva se u Arhivu fakulteta. Vidi također *Leksikon pisaca Jugoslavije*, svezak II. (Matica srpska, Novi Sad 1979), gdje je uvršten i Antun Franki (str. 164). Članak je napisao I. Esih.
- 3 *Arhiv krčke biskupije*, Prijepis matica rođenih i krštenih župe u Omišlju (nema sign.).
- 4 V. SPINČIĆ, *Slike iz hrvatske književne kulture Istre* (Zagreb 1926). Opazio sam da su podaci o Frankiju u ovom djelu cjelovito točni, što inače nije slučaj s ostalim podacima koje bilježi tiskana građa.
- 5 *Arhiv krčke biskupije*, Protocollo di gestione 1864, br. 882, 20. rujna (nema sign.) bilježi Frankijevu molbu za prijem u bogosloviju (molbu u arhivu nisam mogao pronaći); *isti arhiv*, Status personalis et localis dioecesis Veglensis 1865, str. 22 (stanje za 1864: Franki u Gorici); *Arhiv Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*, Izvještaj kr. javnoga redovitoga profesora dra Feliksa Suka u predmetu predlaganje za popunjenje ispražnjenih stolica specijalne dogmatike i crkvenoga prava, br. 94.–1882. (=Sukov izvještaj). Ovaj izvještaj sadrži podatke o svakom pojedinom natjecatelju, o Frankiju veoma iscrpno (pod br. 8). Zapisnik je datiran 31. siječnja 1882, s potpisom F. Suka.
- 6 *Arhiv krčke biskupije*, Liber ordinationum (nema sign.).
- 7 Sukov izvještaj (v. bilj. 5) bilježi 1869., što nije točno. „Status personalis et localis dioecesis Veglensis 1869” bilježi da je Franki 1868. član višeg obrazovaništa za svećenike Augustineum.
- 8 Sukov izvještaj (v. bilj. 5) detaljno navodi što je Franki slušao, a o tom postoji i Frankijev pismo zadarskom nadbiskupu: *Arhiv zadarske nadbiskupije*, „Spisi Centralnog sjemeništa”

Pri završetku studija u Beču Franki se javlja na natječaj za profesora crkvene povijesti i kanonskog prava na Centralnom bogoslovskom sjemeništu.¹⁰ Svoju profesorsku službu započeo je u zimskom semestru školske godine 1872/73.¹¹ Predavao je u Zadru devet godina, od jeseni 1872. do ljeta 1882.

Franki se još 1879. prijavio na natječaj za profesora specijalne dogmatike,¹² ali je bio odbijen. Ponovno se prijavio na novi natječaj (raspisan 14. XI. 1881.).¹³ Izvještaj o kandidatima podnio je dr Feliks Suk (31.I. 1882.).¹⁴ On za profesora specijalne dogmatike predlaže Frankija, koji je upravo bio izdao svoju raspravu „Dvie poslanice dvaju pravoslavnih episkopa u Dalmaciji” (Zadar, 1881), „koja se”, kako kaže Suk u svom izvještaju, „premda polemička, odlikuje pomirljivim duhom i ljubežljivom formom. Nu i znanstveni aparat, koji je pisac upotrijebio, vještina kojom je knjigu složio, temeljitost kojom teška dogmatička pitanja razpravlja, – sve je to njegovoj knjižici kod odličnih poznavaoaca katoličke dogmatike pribavilo zaslužno priznanje” (itd.). Vlada je prijedlog profesorskog zbora pozitivno riješila: „Franki je imenovan redovitim javnim profesorom učiteljske stolice za posebni dio dogmatike na bogoslovnom fakultetu sa sustavom berivi, riešenjem Njegova cesarskog i kraljevskog apostolskog Veličanstva od 18. travnja 1882.”¹⁵

1872–1876, pismo (pisano talijanski) datirano je u Beču 14. VIII. 1872. kao prijava na natječaj za katedre crkvene povijesti i kanonskog prava na tamošnjem sjemeništu. Tu se Franki predstavlja zadarskom nadbiskupu, te potanko navodi što je sve slušao. Spominje neke priloge (koje nisam pronašao) kao dokaz njegove prikladnosti za profesora spomenutih predmeta.

- 9 Sukov izvještaj (v. bilj. 5); naslov disertacije: Spectatis simul omnibus mediatoris functionibus haberi Christus Iesus debet summus sacerdos propheta et rex.
- 10 *Arhiv zadarske nadbiskupije*, „Spisi Centralnog sjemeništa” 1872–1876. g., natječaj za popunjenje katedri iz crkvene povijesti i kanonskog prava na Centralnom bogoslovskom sjemeništu u Zadru, br. 1119 od 10. VII. 1872. Dokumentat je pisan latinski (naziv prema sadržaju). Tu je i dekret o imenovanju za suplenta na Centralnom bog. sjemeništu (br. 1537) i Frankijeva molba (v. bilj. 8).
- 11 *Arhiv zadarske nadbiskupije*, Katalog Teologije 1872/73. Pod ovim nazivom nalazi se mnoštvo dokumenata s bogoslovije u Zadru. Unutar toga svežnja nalazimo popise slušača po semestrima i godištim. Na tim popisima slušača zapisani su i predmeti dotične godine, zatim predavači, te po kojem su udzbeniku predavali koji predmet (Franki predaje školske godine 1872/3. kao suplent iz crkvene povijesti i kanonskog prava). U istom svežnju spisa nalazimo materijale Frankijeve habilitacije iz 1873. godine (pitanja i njegovu pismenu obradu pitanja iz obadvaju predmeta).
- 12 *Arhiv Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*, Zapisnik sjednica bogoslovnog fakulteta, br. 34.–1879. – Zapisnik je (veoma iscrpno) sastavio dekan dr Martin Štiglić. Sadrži izvještaj o natjecateljima za katedru specijalne dogmatike na bogoslovnom fakultetu, dru Antunu Jegliču i dru Antonu Frankiju. Prvi dio je označen a/ i b/, što je vjerojatno bio koncept krnjeg službenog izvještaja pod c/ i d/. Prvi dio pripojen je drugome, a po sadržaju drugi se dio nadovezuje (ne baš potpuno) na prvi. Datirano 30. X. 1879.
- 13 *Nav. arhiv*, Zapisnik br. 4.–1882 (Kr. hrv. slav. dalm. Zemaljska vlada, Odjel za bogoštovlje i nastavu 8044/1881).
- 14 Vidi bilj. 5.
- 15 *Arhiv Kat. bog. fakulteta*, Zapisnik br. 43–1882. Ovo je prijepis dopisa Zemaljske vlade (Odjel za bogoštovlje i nastavu 4263) Akademickom senatu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, datiran 28. IX. Zaključak je potvrdio ban Pejačević 3. X. 1882. (vladin spis br. 10465).

Međutim, kako je u toku ljeta ostala ispraznjena katedra crkvene povijesti, Franki je u novoj školskoj godini (1882/83) započeo predavati crkvenu povijest, a dogmatiku dr Ivan Bujanović.¹⁶

Osim službi profesora i dekana (školske godine 1883/84, 1886/87.), Franki je obavljao i službu rektora grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu (od 3. X. 1885. do 8. I. 1891.¹⁷). Franki je također za akademsku godinu 1888/89. bio izabran i za rektora sveučilišta.¹⁸

Ali najednom dolazi do značajnih promjena u Frankijevu životu. Izenada umire (16. III. 1889.) križevački biskup Ilija Hranilović. „Ja sam već pisao nunciju i preporučio mu Frankija“, piše Strossmayer Račkome, a ovaj očituje slično raspoloženje u Zagrebu.¹⁹ Međutim, ban Khuen Hedervary 12. siječnja 1891. dekretom suspendira Frankija od službe i plaće, „pošto protiv njega predloži prijava, kojom se okrivljuje s čina, koji sa zvanjem njegovim nikako u sklad dovesti ne mogu, uz provedbu disciplinarne iztrage.“²⁰ Prvi i najvažniji razlog suspenzije jest prijava²¹ grkokatoličkog svećenika i vicerektora grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu Mihajla Sergeja Trbojevića (Dokumenat br. 1). Otkako je Trbojević predao prijavu (3. I. 1891.), u nekoliko se navrata susreo s osobama koje je prema toj prijavi teretio Frankijev izvještaj, ali u tim svojim manipulacijama nije uspijevaao. Uspio je tek objavivši sadržaj svoje prijave u „Narodnim novinama“.²² Rački u svom pismu Strossmayeru bilježi kronologiju događaja ovako: „Franki bio je prije mjesec dana pozvan od bečke nuncijature, da savjesno izvijesti o nadbiskupu i o pojedinim članovima prvostolnog Kaptola. On je to i učinio. Možete si

16. Nav. arhiv, Zapisnik br. 102–1882.

17. Tako prema obavijesti koju je 12. siječnja 1891. kapitularni generalni vikar križevačke biskupije Duro Badovinac (pod br. 18/1891) poslao vladi (*Arhiv Hrvatske*, Predsjedništvo Zemaljske vlade, sv. 1–3, Kutija 330, spis br. 175/1891).

18. *Spomenica o 25 godišnjem postojanju sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu* (Zagreb 1900), str. 65–67. – Instalacioni govor objavljen u „*Katoličkom listu*“ 39 (1888) 43–45 i „*Narodnim novinama*“ LX (1889) 242.

19. F. ŠIŠIĆ, *Korespondencija Rački–Strossmayer IV* (Zagreb 1931) 69–70.

20. Citirano iz prijepisa dekreta prema: *Arhiv Kat. bogosl. fakulteta*, Zapisnik br. 1–1891.

21. Prijavu u smislu optužnice protiv dra Frankija sastavio je i poslao vladi 3. siječnja 1891. grkokatolički svećenik i vicerektor grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu Mihajlo Sergej Trbojević. Prijavu sam pronašao u jednom dosjeu o Frankiju u *Arhivu Hrvatske* (Predsjedništvo Zemaljske vlade, Kutija 336, sv. 1–6, br. 712, Pr./1891.). Dosje je stavljen u dokumenat (2 lista) u kojemu Hrvatski ministar priopćuje rješenje od 24. II. 1891. da se Frankija otpušta iz službe. Tekst se nalazi na 4 stranice, a saopćuje se rješenje cara pod broj I Frankiju i pod II Rektoratu kr. sveučilišta. Dokumentat je datiran u Zagrebu 27. II. 1891.

Sadržaj dosjea je slijedeći (osim spomenutog dokumenta): „Izviešće Dra Stjepana pl. Madycha pod br. 2/Res–1891 kojim podnaša iztražne spise u disciplinarnoj iztragi proti profesoru Dru Antonu Franki–u“ To Izvješće upućeno je banu Khuenu Hedervaryu kao odgovor na njegovu naredbu da se ispita Frankijev slučaj (naslov je uzet s 4. strane omota). Na prvoj i drugoj strani nalazi se popis dokumenata, tj. sadržaj odgovora: 1) Prijava M.S. Trbojevića (autograf); 2) Zapisnik preslušavanja A. Frankija; 3) Zapisnik preslušavanja kanonika F. Suka; 4) Zapisnik preslušavanja kanonika B. Švindermana; 5) Zapisnik preslušavanja M.S. Trbojevića; 6) Zapisnik preslušavanja svjedoka N. Jurkovića i J. Junkovića; 7) Molba A. Frankija Zemaljskoj vladi (autograf, datirano u Zagrebu 22. I. 1891.). (Dokumente pod br. 1–6 donosimo ovdje u cjelini; za Frankijevu molbu vidi bilješku 33).

22. „*Narodne novine*“ (dnevnik) LVII (1891)8, od 12. siječnja pod „Priposlano“.

misлити, da je taj izvještaj bio dosta crn. U neopreznosti je ostavio koncept izvještaja na pisaćem stolu, kad je iz svoje sobe na kratko vrijeme izašao. Tu priliku upotrijebi mladi svećenik Mihajlo Sergej Trbojević... te brzo pročita izvještaj, pak pođe k nadbiskupu i njegovu kanoniku pobočniku, te sve ispriповjedi. U dvoru nastaje graja i snovalo se, što da se učini s Frankijem. Ovaj se ne maknu, jer je u svijesti miran bio, pošto je na poziv više crkvene oblasti opisao i kardinala i Kaptol i stanje nadbiskupije. No ne usudiše se ništa protiv njemu učiniti. Trbojević je veoma tašt; sanja i o biskupiji. Polazi bana Kovačevića itd, inače je nećudoredan, kano što i taj čin potvrđuje, a još više njegovo piskaranje u „Narodnim novinama”. Čitali ste kako ga je ožigosao dr Bauer u „Katoličkom listu”. Tade (Smičiklas) bješni, te zahtjeva od vikara Badovinca, da toga svećenika krene iz križevačkoga sjemeništa. Badovinac je sada ovdje, no ne zna se, hoće li se usuditi svoju vlast upotrijebiti, pošto je Trbojević pod zaštitom visoke gospode...”²³

Objasnenje zašto je Trbojević objavio svoju prijavu protiv Frankija čitamo u spomenutom članku u „Narodnim novinama”: „Ja saznavao za to (naime za Frankijev izvještaj nunciju, op. I.M.) držao sam svojom *dužnošću* (podcrtao Trbojević) upozoriti Njegovu uzoritost kardinala, odnosno vrhovnu duhovnu oblast u Zagrebu, na podla i nedostojna rovarjenja, to mi je nalagala dužnost spram moga metropolite. S druge opet strane, činilo mi se je podlo u potaji rovariti protiv svojih oblasti, a u istinu im se prikazivati kao najbolji prijatelj. Takvo licemjerstvo mene je ogavilo i zato sam poduzeo taj korak.” Pored toga, Trbojević dodaje: „Uza sve Bauerove pogrde i navale²⁴ – ja sam ipak odlučio ovu stvar u javu neiznašati, ali kada se na mene sa svih stranah sve više i više navaljuje, upravo sam *prisiljen* to učiniti.”

Franki je na Trbojevićevo pisanje u „Narodnim novinama” odgovorio u slijedećem broju istog lista ovako: „Na one osvade koje je u „Narodnim novinama” br. 7 napisao protiv mene moj bivši đak i pitomac g. M.S. Trbojević, držim za nedostojno odgovarati. O njima sam se već izjavio mojoj pretpostavljenoj crkvenoj oblasti.”²⁵

Čini se da je obaveza tajne jedini razlog zašto je Franki ovako reagirao, bolje rečeno, zašto nije uopće reagirao na Trbojevićeve optužbe. To je očito iz zapisnika preslušavanja (Dokumenat br. 2). Franki je zbog tih optužbi putovao u Beč k nunciju Franji Tarnassiju. O tome piše Rački Strossmayeru: „Pripovijeda da su ga tajnik i nuncij lijepo primili, po dva puta s njim dugo razgovarali, izjavili svoje štovanje i pouzdanje u njega, ali mogao je iz svih lijepih riječi razabrati, da neće za njega u Beču ništa učiniti, bar ne svojom inicijativom. Nuncij reče da mu je teško u to ime poći k Kalnokyju, pošto imade s njim i onako od drugih hrvatskih važnih stvari raspravljati. Od tajnika tražio je pismo, da ga je *službeno* pozvao; obeća mu, ali ne dade; primijeti mu kod odlaska, da će mu pismo u Zagreb poslati. Kazali su mu da ne vjeruju, da ga mogu lišiti službe, no ako bi, da bi za njega bilo najbolje mjesto kod sv. Jeronima u Rimu, gdje da bi se za nj dalje pobrinuli. Riječju: *Franki se vrati s osvjedočenjem, da će ga pustiti žrtvom pas-*

23 SIŠIĆ, *Nav. djelo*, str. 209–210.

24 Dr Antun Bauer, urednik, u „*Katoličkom listu*” od 1. 1. 1891.

25 „*Narodne novine*” LVII (1891)8.

ti.”²⁶ Strossmayer odgovara Račkome: „Jučer (1. II. 1891., op. I.M.) dobih od nunci-
ja pismo, u kom mi veli, da je bio ban kod njega i da je govorio s njime o Frankiju, i da
ga je molio da ga uspostavi u katedru, našto mu da je ban odgovorio, da to *nipošto biti
ne može*. A tada ga je nuncij molio, da mu barem kakvu ekvivalentnu službu pribavi, ili
pensiju. Otale vidite, moj brate, kako zlo stojimo. Nuncij niti inteligencije niti značaj-
nosti dovoljno nema, da slobodu Crkve brani. Umjesto da je banu otprto rekao: ‘Opro-
stite, profesor teologije na sveučilištu ne može se nipošto lišti prava učiteljstva bez *pri-
vole crkvene vlasti*; u nazočnom slučaju pako dozvoliti da laikalna vlast oduzme pro-
fesoru pravo učiteljstva, značilo bi uvrijediti pako svakoga svećenika, da slobodno opći
sa svojim starješinstvom i sa najvišom crkvenom moći; značilo bi napose uvrijediti *me-
ne*, nunciја apostolskoga, koji sam upitao profesora za neke stvari.’ Umjesto toga stao
je moljakati i prosjačiti, a to je toliko, koliko u nesretnih okolnostih, u kojih se nalazi-
mo, *pravo Crkve i njezinu slobodu izdavati*. A koliko tako *kukavno ponašanje* ohologa,
bahatoga i na svako samonasilje sklona čovjeka hrabri, da u svojoj tiraniji ustraje, lako
je dokučiti.”²⁷

Kada je dobio dekret o otpuštanju iz službe rektora grkokatoličkog sjemeništa u Za-
grebu. Franki je ostao bez krova nad glavom. Primio ga je Tade Smičiklas pod svoj
krov.²⁸

Ban Khuen sa svoje strane poslao je izvještaj caru Franji Josipu I. (Dokumenat br. 7).
Car je dekretom od 24. veljače 1891. dopustio da Franki bude otpušten.²⁹

No prije nego ga je car otpustio iz službe, Franki je poslao Dekanatu Bogoslovnog fa-
kulteta pismo³⁰ u kojem moli profesorski zbor, neka se zauzme kod akademskog se-
nata da se obrati dopisom vladi tražeći što skorije ukinuće njegove suspenzije.³¹ Odgo-

26 ŠIŠIĆ, *Nav. djelo*, str. 212.

27 ŠIŠIĆ, *Nav. djelo*, str. 215.

28 J. ŠIMRAK, *Spomenica o 250-godišnjici grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu 1681–1931* (Zagreb 1931), str. 158.

29 U *Arhivu Hrvatske* postoji još jedan dosje o Frankiju (Fond: Hrvatski ministar–Prezidijal, Kutija 7 (1889–1890–1891), Korjeniti br. 9/1.Pr./1891.). Dosje ima naslov: „Franki Antun dr i profesor bogoslovnog fakulteta u Zagrebu predložen da se odpusti iz službe. Otpušten, i moli za mirovinu ili milostinju.” Sadržaj dosjea je slijedeći: 1/ Prijepis odluke cara Franje Jo-
sipa (od 24. veljače) da se Frankija otpušta iz službe. U produžetku i na slijedećoj strani isti je
sadržaj na hrvatskom, s dodatkom da ban izda daljne odredbe. Datirano u Budimpešti 25.

II. 1891. (br. spisa 12. Pr./1891.). 2/ Izvještaj Hrvatskog ministra Emerika Josipovića caru
(to je zapravo skraćeni Khuenov izvještaj, vidi ovdje pod 3/). Tekst je pisan na 8 stranica, nje-
mačkim jezikom, datiran u Budimpešti 18. II. Na zadnjoj stranici je dodano: „Dopuštam da
protiv redovitoga javnog profesora teološkog fakulteta zagrebačkog sveučilišta koje nosi moje
ime, dr. Antona Frankija, radi grube povrede dužnosti, bude izvršena kazna otpuštanja” (pri-
jevod s njemačkog). Odluku je potpisao car (u Budimpešti 24. II. 1891.) (br. spisa 9/Pr.–
–1891); 3/ Izvješće (Vortrag) bana Karla grofa Khuen–Hedervarya caru Franji Josipu o
Antonu Frankiju. Tekst je pisan njemačkim jezikom na 33 stranice. Izvješće je datirano 14.
II. 1891. Prijevod ovdje objavljujemo kao Dokumenat br. 7 (br. spisa 20. Reservat ex 1891.).

30 *Arhiv bogoslovnog fakulteta*, među Zapisnicima sjednica (pod br. 12–1891.). Molba također
sadrži obavijest Dekanatu da je primio pismo od apostolske nuncijature (datirano 19. I.)
„kojim se potvrđuje njegova izjava dana u istrazi, da je na poziv iste Nuncijature priposlao ne-
ke od nje tražene biografičke crtice i obavijesti.” Molba je datirana 1. II. 1891.

31 *Nav. arhiv*, Zapisnik br. 14 od 3. veljače 1891.

vor na ovu molbu dobio je Rektorat sveučilišta od bana Khuena: „Nakon provedene disciplinarne istrage, izrečena je uslijed dozvole, podijeljene previšnjim rješenjem Njegova cesarskoga i kraljevskoga apoštolskoga Veličanstvo od 24. veljače 1891. protiv suspendiranomu javnomu redovitomu profesoru crkvene poviesti na bogoslovnom fakultetu tamošnjemu, dru Antonu Frankiju, radi krupne povrede dužnosti harnostna kazan odpusta, te se isti, ovršujuć tu kazan, priležećim dekretom, koji mu se *neodvlačno* (podcrtano u originalu, I.M.) uručiti ima, odpušta iz službe.“³² Ni molba profesorskog zbora, ni Frankijeva, upravljena 22. I. 1891. Zemaljskoj vladi, nije povoljno riješena. U toj molbi Franki spominje kako je na preslušavanju izjavio da je „na poziv najviše crkvene oblasti napisao izvještaj o crkvenih stvarih meni označenih“. No kako „pismeni poziv, kojega sam pokazao dvim pouzdanicima odabranim od samoga sudca iztražitelja, nije kod ovih naišao na posvemašnje uvjerenje. Za to sam, čim mi je bilo moguće, pohitio u Beč do apostolske Nuncijature i dobio sam iz iste Nuncijature za javnost određeno pismo, koje se častim uz prevod /A priložiti u originalu /B, moleći za blagohotni povratak istoga.

Priloženo pismo izrično svjedoči, da sam pisao izvještaj jedino na poziv, kojemu pozivu nisam se kao svećenik i kao tajni komornik Njegove Svetosti Pape mogao ukloniti. Ovoj okolnosti, koja je za moj položaj odlučna, molim smjerno da visoka kraljevska zemaljska vlada dade onu važnost, koja ju ide, i ako bi pokraj toga za bolje uvjerenje bilo još štogod potrebita, tad molim, da se visoka ista vlada blagoizvoli obratiti na apostolsku nuncijaturu u Beč.

Pošto se priloženim pismom dokazuje, da ja nisam sastavio nikakve denuncijalije, već da sam jedino iz dužne poslušnosti dao tražene obavijesti i napisao izvještaj posve tajne naravi, kojega obstanak je krivnjom drugih došao do javnosti, a njegov sadržaj ne odgovara onomu, što se ustmeno i pismeno širilo, smjerno potpisani moli, da ga visoka kraljevska zemaljska vlada blagoizvoli riješiti suspensije od službe i plaće i uzpostaviti na njegovo prvašnje mjesto.“³³

Iz ovoga Frankijeva pisma vidi se kolika je bila nuncijeva odgovornost. Nuncij je tjesio Frankija da će mu se naći mjesto u Zavodu sv. Jeronima u Rimu. Franki je povjerovao u tu mogućnost i otputovao u Rim. Nadao se da će uspjeti njegove kombinacije i želje, kao i nastojanja Strossmayera i Račkoga, da postane upraviteljem Zavoda, na čijoj se reformi radilo.³⁴ No, u obnovu Zavoda umiješala se bečka vlada i ban Kluen, pa je bilo uzaludno svako nastojanje u prilog Frankiju. Frankija je, dakle, „na cjedilu ostavio i Rim radi kojega je žrtvom pao“.³⁵ Sasvim ispravno piše Strossmayer Račkome da je

32 *Nav. arhiv*, Zapisnik br. 24. – 1891.

33 Samo je uvodna rečenica citirana djelomično, ostali dio pisma u cijelosti (v. bilj. 21, pod 7).

34 Usp. ŠIŠIĆ, *nav. djelo*, str. 217. – U svezi s Frankijevim putovanjem sačuvan je formular molbe (s Frankijevim osobnim opisom) Gradskog poglavarstva upućen Predsjedništvu Zemaljske vlade da izda za Frankija inozemnu putnicu (datirano 15. IV. 1891.; potpisao gradonačelnik Amruš). Putnica je izdana na 1 godinu (pisalo na 3 godine, ali prekriženo): *Arhiv Hrvatske*, Predsjedništvo Zemaljske vlade, Kutije 347, sv. 4–1, br. 1254. Pr./1891.

35 ŠIŠIĆ, *nav. djelo*, 271.

„Franki samo i jedino kriv, što je bio odveć povjerljiv“.³⁶ Ovoj značajnoj izjavi valja dodati i onu što je za Frankija napisao Janko Šimrak, inače profesor na Sveučilištu u Zagrebu, kasnije križevački (grkokatolički) biskup, naime „da je (Franki) stradao kao nacionalni i vjerski mučenik svoga poštenja i uvjerenja.“³⁷

Frankija je potom zadarski nadbiskup namjeravao postaviti u službu profesora moralne teologije na Centralnom bogoslovskom sjemeništu u Zadru.³⁸ No ni taj pokušaj nije uspio, jer je bila potrebna dozvola bana Khuena, pa je zadarski nadbiskup odustao od svoje namjere.³⁹

Na koncu, ministar Josipović, u ime bana Khuena a na temelju Frankijeve molbe, izmolio je za Frankija mirovinu od cara Franje Josipa I.⁴⁰

Poslije svih neuspjelih pokušaja da se rehabilitira Frankiju je jedino preostalo da se (u 48. godini) vrati u svoj rodni Omišalj. Tu je 28. srpnja 1891. imenovan upraviteljem župe i dekanata.⁴¹ Na toj službi ostao je do svoje smrti, 30. siječnja 1908.⁴²

36 SISIĆ, *nav. djelo*, 264.

37 ŠIMRAK, *nav. djelo*, 158.

38 To se vidi iz pisma feldmaršala Emila Davida banu Khuenu (*Arhiv Hrvatske*, Predsjedništvo Zemaljske vlade, Kutija 330, sv. 1–3, Kor. br. 2468/1891, spis br. 1237/Pr.). Kr. namjesnik u Dalmaciji (usp. *Meyers grosses Konversations-Lexikon*, Band IV, Leipzig–Berlin 6/1906, str. 548 /u čitaonici Arhiva Hrv./). E. David moli Khuena da ga izvijesti o „političkom i društvenom ponašanju“ A. Frankija, jer da je zadarski nadbiskup zatražio dopuštenje da bi Franki opet predavao u Zadru. Pismo je datirano u Zadru 5. IV. 1892.

39 Vidi dopis zamjenika upravitelja za Dalmaciju Alfonsa Pavića banu Khuenu (*Arhiv Hrvatske*, kao bilj. 38, spis br. 2862. Pr): potvrđuje primitak odgovora bana Khuena, te saopćuje da je zadarski nadbiskup odustao od namjere da Frankija reaktivira na katedri moralne teologije (datirano u Zadru 12. VII. 1892.).

40 *Arhiv Hrvatske*, Hrvatski Ministar–Prezidijal, Kutija 7 (1889–1890–1891), Kor. br. 9/Pr. 1891., spis br. 29/Pr. 1891. – Na str. 6 (zadnja) molbe E. Josipovića, car je potpisao odredbu o dodjeljivanju godišnje mirovine A. Frankiju od 500 forinti. Odredba je potpisana 7. V. 1891. (Josipovićeve molba 3. V.). – Na istom mjestu nalazi se i Khuenova molba caru za Frankijevu mirovinu (spis br. 1097/Pr. ex 1891), datirana 24. IV. 1891. Tu je također odgovor banu o istoj stvari s prijepisom careve odredbe (spis br. 31. Pr./1891). Frankijeva molba nalazi se u *Arhivu Hrvatske*, Predsjedništvo Zemaljske vlade, Kutija 336, sv. 1–6, 1531. Pr./1891, datirana u Zagrebu 15. III. 1891.

41 *Arhiv krčke biskupije*, Protocollo degli Esibiti, br. 828 (nema sign.). – O Frankijevoj različitoj aktivnosti u Omišlju piše V. SPINČIĆ, *Slike iz hrvatske književne kulture Istre* (Zagreb 1926), str. 100.

42 U „Urudžbenom zapisniku“ biskupske pisarne u Krku od g. 1908., 30. siječnja, redni broj 212. stoji zapisano: „Omišalj – Trinajstić (župnik u Dobrinju, sastavljač inventara Frankijeve ostavštine op. I.M.) brzojavno najavlja smrt župe upravitelja dra Antona Frankija.“ – Vrijedno je spomenuti pokušaj da se podigne Frankiju spomenik u Omišlju (N. ŽUVIĆ, *Pok. Dr. Antun Franki*, „*Katolički list*“ 78/1927, 12, str. 158–159). Kako mi je pisao Omišljanin Nikola Turato, koji je i sam bio član odbora za podizanje spomenika, novac je već bio prikupljen, a spomenik je imao izraditi Vathburg Mitzky, arhitekt iz Ogulina, ali on je nesretnim slučajem poginuo, pa je čitava stvar propala. Danas se više točno ne zna za Frankijev grob, jer je nedavno staro groblje naprosto pretvoreno u park.

DOKUMENTI

1. PRIJAVA MIHAJLA SERGEJA TRBOJEVIĆA ZEMALJSKOJ VLADI U ZAGREBU PROTIV A. FRANKIJA

Okolo polovice mjeseca studenog g. 1890. napisao je profesor na bogoslovnom fakultetu i ravnatelj grko-katoličkog sjemeništa u Zagrebu dr. Antun Franki optužbu proti Njeg. Uzoritosti kardinalu i nadbiskupu Mihaloviću, te je od te optužbe učinio i porabu, poslav ju nekoj visokoj ličnosti na daljnu uporabu.

U koliko se jošte sjećam glavni nacrt odnosno bitni sadržaj te optužbe glasi od prilike ovako:

Kardinal Mihalović kao biskup i svećenik nije na svom mjestu. On se niti ne osjeća kao svećenik, a još manje kao biskup. On svojim možnim uplivom i svojom crkvenom vlasti samo demoralizira kler zapuštajući i do potrebe proganjajući domoljubne i revne svećenike, a nagrađujući zle i ozloglašene. — Što god radi, radi iz političkih motiva, prijavujući odrješito uz današnji politički sistem u Hrvatskoj, koji je poguban po hrv. narod. On je u duši Magjar i takav se pokazuje svagdje i radi na proširenju magjarske državne ideje, koju u Hrvatskoj da zastupa vlada Njeg. Preuzvišenosti bana grofa Hedervarya; on bivši honvedski oficir u ratu od g. 1848. u svem je pokoran sluga sadašnjemu banu, pa ma to bilo i protivno crkv. zakonom i crkv. uredbam, samo kada odgovara poznatim intencijama Njeg. Preuzvišenosti bana. U tom smislu postupa on sa svojima svećenicima: koji su pristaše današnje vladavine i pripravnici poduporati današnji politički [fol. 1] sistem te nagrađuje crkvenimi dobri i dostojanstvi, ma da su inače kao svećenici nevrjednici. Svećenika (svoga) koji dođe k njemu nikada nepita za njegovu duhovnu pastvu, već š njim govori većinom o politici (jeli je uz opoziciju ili uz vladu) i o gospodarstvu. U kratko: On svoj visoki položaj izrabljuje, da uzdrži i provada u Hrvatskoj zlokojne namjere bana grofa Khuena i njegove vlade. — Prema tomu on se niti ne čuti kao svećenik: on nikada brevira ne moli, nikada ne služi sv. mise; u najnovije doba odrekao se je svake crkvene funkcije, do kojih on i tako ništa ne drži, te u tu svrhu imenovao si je zamjenika u osobi biskupa presv. g. Gašparića, koji mjesto njega sve obavlja, potvrdu dijeli te čak i svećenike zaređuje. Družiti se samo s takovimi ljudmi, koji su istog političkog mišljenja š njim, ma da su inače zla glasa i pred narodom u maloj cijeni. Zato se je i okružio s takovimi ljudmi.

Spominje optužba na prvom mjestu kanonika a latere preč. g. Švindermana Blaža, te se opisuju i nabrajaju njegovi moralni prestupci. Između ostalog spominje se, da je jednoč kardinal Mihalović dao svečani objed, komu su prisustvovali između ostalih i jedan austrijski general (optužba nespominje mu imena — po Frankijevoj naknadnoj izjavi jest to general Hranilović) i predstojnik odjela za unutarnje poslove, [fol. 2] presv. g. Dane Stanković (koji horribile dictu, da je schismaticus). Tom prilikom, da je kardinal dao javnu sablazan, pohvaliv pred istimi kanonika Švindermana za njegove moralne prestupke rekav na prigovor jednoga od prisutne gospode: „Quid hoc... tamen est ille (Švinderman) optimus fornicator“! — čim da je prisutni general, prem vojnik, bio indigniran i sablažnjen.

Spominje optužba nadalje tajnika kardinalova dra Matiju Mattinu, koji da živi u preljubu sa jednom udatom ženom, s kojom da imade i dvoje djece. Ta ženskinja da stane na nekom u Zagrebu vrlo ozloglašenom mjestu, a Mattina da po bijelom danu u reverendi i crvenom pojasu k njoj zalazi i tim javnu sablazan daje. Kada se je pročulo da kardinal namjerava ispražnjenu župu kod sv. Petra u Vlačkoj ulici podijeliti Mattini, da je ustalo svjestno novinstvo (U „Obzoru” pisao kanonik Rački [na lijevoj margini]), upozorivajući kardinala kakav je to čovjek i sgražujući se i od pomisli, da bi to mjesto mogao dobiti Mattina. Kardinal da je za sve to već i prije znao, pa ipak da ga je imenovao župnikom kod sv. Petra i ravnateljem nadb. sirotišta, a da imade u brzo počtati i kanonik. Sve je to zato što da je Mattina vjeran pristaša kardinalov i današnje vladavine u Hrvatskoj.

Nadalje spominje optužba Maksu Kolarića, koji da je pokrao silni crkveni novac i za Haulika iztjeran iz rezidencije, te od tog vremena da [fol. 3] svaki čas mijenja župe, te da je nedavno nezakonito a po kardinalovu nagovoru izabran za župnika u Varaždinu, te daće za sigurno postati i kanonik varaždinski za nagradu što je odlučan pristaša današnjeg političkog sistema, koju kondiciju kardinal da traži od svakog svećenika kao kondiciju sine qua non – osim tko hoće da bude pred svima zapostavljen.

Nadalje navada optužnica slijedeće: U sv. Šimunu je župnik Ivan Jagić koji da je javni konkubinarac. U župnom dvoru drži konkubinu s kojom da imade sedmero djece. Kardinal pred dvije godine došav u sv. Šimun navratio se je u župni dvor i vidio tamo dotičnu gospođu i njenu djecu, te ne samo da nije zato župniku ništa prigovorio, već da ga je dapače svojim ponašanjem: hvaleć i milujući tu djecu jošte obodrio na takov život. Tim da je dana cijeloj župi i svemu revnomu svećenstvu najveća sablazan. Nu za sve to, da se danas u Hrvatskoj ne pita, jer da je Jagić zastupnik na saboru i jedan od glavnih pobornika pol. ere grofa Khuena.

Jedan od najboljih prijatelja kardinalovih da je bio Josip Miškatović, prem svrziman-tija i notorius concubinarus, koji prezrev sve zakone i institucije crkvene pustiv i bradu, podao se mehkoputnom i razuzdanom životu, a to sve pod [fol. 4] okriljem današnje vlade, koja ga je dobro plaćala i podpomagala jer joj je dobro služio, a već samo to dostatno je da bude Miškatović prijatelj kardinalov, prem je bio javni i tvrdokorni grješnik, koji se niti na samrtnoj postelji nije htio izmiriti sa crkvom.

Nadalje spominje optužnica Marka Lončarića, koji radi vladi prijazne politike od naroda obružen, nagrađen je od kardinala najprije crvenim pojasom a kasnije kanonikatom kaptola zagrebskoga.

Kardinal ne brine se niti najmanje za svoje sjemenište, koje da nema Stepinca spirituala i prefekta Novakovića bi moralo propasti, jer sadanji ravnatelj sjemeništa dr. Feliks Suk da nije niti najmanje sposoban za to mjesto, te mladeži sjemeništnoj da služi samo na sablazan, jer da i on živi u suložničtvu.

Koliko kardinal drži do svetinja kat. crkve spominje optužnica slučaj, koji da se je dogodio od prilike prije godinu dana i pol, kada je kardinal opasno obolio. U to vrijeme da je k njemu došao superior č. sestara milosrdnica preč. g. Fidelis Hoeppeger

i upozorio kardinala neka se izpovijedi, jer da [po] kazivanju liječničkom nemože ostati na životu. – Kardinal međutim, da je naprosto odbio izpovjed i tim najjasnije dokazao da nema žive vjere.

Uvaživ sve ove optužnice na koncu izriče mnijenje, da se iz svega mora zaključiti, da je kardinal po svoj prilici član loze slobodnih zidara [fol. 5] što da se također javno pogovara. –

Optužnicu napisao je dr. Antun Franki, kr. javni redoviti profesor na bogoslovnom fakultetu sveučilišta Franje Josipa I. i ravnatelj grčko-katoličkoga sjemeništa u Zagrebu.

Optužnica pisana je latinskim jezikom na velikom oktav-formatu i to samo s jedne strane pojedinog lista: kao kada se što za tisak piše.

Tu optužnicu *dao* [podcrtano u originalu] mi je Franki čitati (ako se ne varam bilo je to 15. studenog 1890) s riječima: „Čitajte ovo, možda će Vam to koristiti jednoč.“ – Ja sam optužnicu pročitao i ne rekav mu niti riječi, istu povratio mu je. Odilazeć iz njegove sobe doviknuo mi je: „Da se niste usudili napraviti excerpt ili komu što kazati ob ovom.“ – Ja sam i opet nerekv ni riječi udaljio se. –

Oko 20. studenog 1890 otišao sam Njeg. Uzoritosti kardinalu Mihaloviću i upozorio ga na ono što je Franki proti njemu uradio, koga je on tako prijazno, milostivo i gostoljubivo primio u svoju biskupiju, povjeriv vrlo važnu službu odgoja svoje mladeži u sjemeništu. – Doznavši kardinal da je to Franki uradio uzviknuo je onom poznatom: „Zar i ti sinko moj Brute“?

Kasnije kazao sam to malo obširnije kanoniku a latere preč. g. Švindermanu i kanoniku Suku, koji mi je zadao poštenu riječ, da o tom neće nikomu, a najmanje Frankiju što govoriti. – Drugi dan [fol. 6] dao me je Suk opet zvati i izpitavao me поближе o toj stvari, zavjeriv mi se ponovno, da neće nikomu ništa o tom govoriti. Ja, držeć do obećanja Sukovog povjerio sam mu cijelu stvar. Treći dan prvo je bilo g. Suku, da je pozvao Frankija k sebi i sve mu rekao što sam mu ja govorio (Ovo opet kazao mi je sam Franki, koji je opet Suku zavjerio se, da neće o tom meni ništa govoriti). – Franki se je pred Sukom i ostalimi profesori zakleo „per coelum et terram“ da sve što sam ja kazao da je laž i zlobna izmišljotina i da on toga nije sastavio.

Došav Franki kući zvao me je k sebi i počeo plakati i naricati, moleć me sklopljenih ruku: „Ja Vas zaklinjem, spasite me, to samo o Vama ovisi, inače sam propao. Ja ću izgubiti službu, mene će proćerati. Za Boga! kada bi ja morao otići, što bi mi rekli u Omišlju: proćerali su ga iz grčkog sjemeništa, proćerali su ga sa katedre“.

– Meni se smilio videć ga onako sdvojna do skrajnosti. „Kako Vi to mislite, rekoħ – kako da Vas spasim?“ – Na to mi se Franki počeo groziti sa mržnjom i prezirom svih opozicionalaca, spominjao mi kako ću si ja sam tim škoditi, kako da je i u mom interesu da to opozovem, jer da ću tim i sebe spasiti. Uvidiv odmah kuda on cilja rekoħ mu da što sam učinio, učinio sam promišljeno i da se ne bojim i ne žacam mržnje i prezira njegovih jednomišljenika, kao što se ne bi ponosio niti njihovom naklonošću i ljubavlju. [fol. 7]

Videć Franki da će ovako još manje uspjeti okrenuo je opet prijasnijim tonom molba i prošnja i zaklinjanja. Na to mi je predlagao kojekakve načine – među ostalim ovako: Neka bi ja to jednostavno opozvao, neka bi rekao, da sam bio zaslijepljen strašću, da sam to uradio samo onako, bez ikakova temelja zelec tim postići da on otide iz našega sjemeništa. Ja mu na to odvratih, da ja znam što sam i kako sam rekao, pa da je iza toga ovaj način nemoguć, jerbo bi tim samo sebe uvalio u veliku nepriliku, a njemu da bi malo pomogao, pošto bi si svatko mislio da sam to uradio pod pritiskom. – Vi ste jošte dosta mlad, reče on, pa ako i ostane kakova ljaga na Vama, vi jošte imate vremena da to izpravite i da se rehabilitirate; ali ja koji imam već 47 godina, pa sada da ostane ta ljaga na meni, ta sramota od koje se već nikada neću oprati.”

Kada sam mu potanko razložio kako je upravo nemoguće da ja to opozovem, pristao je u načelu da se sasma neopozivlje, već djelomično. Prema tomu predložio je neka ja kažem, da sam ja to uradio samo radi toga da on ne postane našim biskupom, da je nešto bilo na stvari s njegove strane, ali u glavnom da su me na to nagovorili naši svećenici, kako da bi ga najglaglje iztisnuli iz našeg sjemeništa, ponajpače da većina onoga što sam ja kazao bila je po diktiranju našega svećenika Jovana Hramlovića. – Na to sam mu [fol. 8] uzvratio, da i taj način izlazka nije moguć, pošto bilo bi ružno od mene u tu affairu *lažno* [podcrtanu u orig.] uplitati naše svećenike, koji su u tom ni krivi ni dužni i koji bi me uvijek mogli pozvati na red i desavouirati. – Kako je Franki opak – vidi se iz toga što je na svaki način htio me sklonuti, da ja – dakako lažno – upletem u to i naše svećenike, kako bi se laglje izigrao među svojim u našoj biskupiji. Zaista vještijeg i lukavijeg intriguanta do sada ne poznam.

Videć Franki da i tako neide, predložio mi je, neka ja kažem, da ono što sam rekao ja – da to govore i znadu skoro svi svećenici u Zagrebu (naime one činjenice o kardinalu i gore pomenutim svećenicima) pa da sam ja to rekao po njihovom kazivanju. „Niti to ne mogu, rekoh mu, jerbo bi me mogli i ovi pograbiti na odgovornost radi zlobne klevete, pošto bi morao nekoga imenovati koji da mi je to tobože kazao. U ostalom, rekoh, to bi bilo infamno tako, kao i ono predašnje.

Po tom mi je predložio, neka ja kažem, da on toga nije napisao, već da mu je *prepis* [podcrtano u orig.] a ne original te obtužbe poslat od neke osobe, ali da on od toga prepisa nije učinio nikakove porabe, a ja da sam se prevario glede pisma, jer da to nije bilo njegovo pismo, već samo njegovomu slično, o čem da sam se ja tobože kasnije uvjerio, pošto da mi je kasnije sam Franki pokazao sastavak [fol. 9] odnosno original te obtužbe, uz to neka kažem, da mi on toga nije dao čitati (jer veli da se boji sramote pred onima koji su za to znali, da ih je on sam izdao), već da sam ja to sam našao na njegovom pisaćem stolu. – U kratko on je htio na sve strane ostati potpuno čist i opravdan.

Na moje pitanje, kamo je to poslao, odgovorio mi je, da u Rim nije poslao, već jednoj drugoj ličnosti.

Na moj upit, zašto da se boji, da će službu izgubiti, odgovorio je: „Da je to u drugoj državi, ne bi se bojao, ali kod nas u Hrvatskoj tu da su prokleti odnosaji gorji nego u Tur-

skoj (poznata obzoraška fraza abnormalni azijski odnošaji). Zar nisu prokleti odnošaji, reče on, kada se ban Hedervary čuti u Zagrebu t.j. hoće da bude u Zagrebu više kod kuće više domaći nego li ja. —

Rekoh mu, da bi za njega najčastnije bilo, da prizna što je uradio te da ili moli milost ili uztraje dalje. Na to mi je odgovorio, da će zato svejedno uvijek ostati na njemu žig sramote, što da se nesbude moguće je jedino tako, ako ja to sve preuzmem na sebe. — Napokon, kada je vidio da nikako neide reče mi, da će on priseći na to, da on obtužbe nije „sastavio” [podc. u orig.]. — Videć tu lukavost rekoh mu, „prisegnite, da Vi onoga niste iz glave napisali niti nikamo poslali.” — odgovorio mi je na to, da to nemože, ali da toga on nije „sastavio” [podc. u orig.] i da je on to poslao „sastavitelju” [podc. u orig.] [fol. 10] na to da će priseći. Takova reservatio mentalis rekoh mu, nije dozvoljena, ali on mi je dokazivao iz morala, da u ovakovih slučajevih to može biti, valjda u konkretnom slučaju, da spasi sebe.

Kasnije opet je izvrnuo, da je on onu obtužbu poslao neknoj privatnoj osobi. — „Pa što se bojite toliko, ako je to išlo na privatnu osobu” — rekoh mu. „E, odgovori on, ovo su sve velika gospoda pa kad su još ranjava, vrlo su osjetljiva na svoju čast, pa neće to pustiti tako lahko.

Iza tri dana poslije toga razgovora doznao sam iz pouzdana izvora, da su me njegovi prijatelji: profesori bogoslovnog fakulteta naprosto proglasili ludim, pošto se je pred Sukom Franki zakleo nebom i zemljom, da je sve puka izmišljotina, uzdajući se valjda u to, da ću ja to opozvati onako, kako bude on želio. Uz to razglabajuć razloge, zašto sam ja to učinio, došli su do zaključka, da je glavni moj cilj bio taj, kako bi nemogućim učinio, da — kao što se je pogovaralo — Franki postane našim biskupom, te da tim želim se sam preporučiti, nebi li ja kako postao biskup križevački! — Drugi zaključak glasi: profesori bogoslovnoga fakulteta zahtijevati će zadovoljštinu od moje duhovne oblasti u Križevcih zato, što sam se ja usudio iznijeti ovu affairu na svjetlo i što sam se usudio posumnjati da i oni za tu affairu [fol. 11] od prije znadu. Čudno je svakako, da pomenuta gospoda profesori izjaviše pred kanonikom Švindermanom, da su pripravnici priseći, da oni u ovoj affairi nisu sudjelovali, dočim s druge strane ovu affairu uzimlju kao svoju, što se vidi najbolje iz slijedećega:

Na pisanje o pokojnom Josipu Miškatoviću u Glasniku Đakovačke biskupije (koje je pisao biskup Strossmayer) osvrnuo sam se ja u „Nar.[odnim] Nov[inama]” od 6. studenog i nedobiv odgovora po drugi put u „Nar. Nov.” od 6. prosinca 1890. Iza mjesec i pol urednik „Katol.[ičkog] lista” g. Bauer, opraštajući se sa svojim predplatnicima, osvrnuo se na moje pisanje tim što je izjavio, da pozna pisca i njegove odurne namjere (ovdje već Bauer pisao pod affektom affaire Frankijeve), zahtjevajući, da iznesem na javu svoje ime, koje da pokrивam pod šifrom S—. Na to odgovorio sam u br. 297. „Nar. Nov.” od 29. prosinca opet pod šifrom S—. Na što je g. Bauer priposlao ispravak „Nar. Novinam” koje su ga pozivom na paragraf 16. tisk. zakona i objelodanile u 299. broju od 31. prosinca 1890., obećavajuć mi Bauer jošte poblizi odgovor u „Katol. listu”, koji je i tiskan u 1. broju „Kat. lista” od 1. siječnja 1891., gdje upravo bezprimjernim načinom navaljuje na moju osobu imenovav me imenom i prezimenom, ali radi sasma druge stvari nego li je bila [fol. 12] prvobitna polemika o pokojnom Josipu Miškatoviću i da-

kovačkoj duhovnoj oblasti – radi stvari Frankijeve, koju je tim iznio u javu, misleć valjda ovakovim moralnim pritiskom sklonuti me nebi li ja možda radi svoga glasa, opozvao ili ublažio ono, što sam o Frankiju kazao. Dan prije negoli je taj članak izašao na svjetlo, bio je g. Bauer zajedno sa profesorom K. Vojnovićem kod Frankija, valjda radi pobližeg sporazuma zajedničke akcije.

Pošto gospoda profesori bogoslovnoga fakulteta uzimlju tu stvar kao svoju, čini se da nisu niti oni sasvim mirne savjesti u toj affairi, – sudim to i po izjavi Frankija, koji kada je vidio da se samnom ne može nikako nagoditi glede opozova uzkliknuo je sdvojno: „Za boga, što ću ja reći onoj četvorici!” – i što po Frankijevoj izjavi oni drže da je sada u pogibelji sav teološki fakultet, koji da bi Njeg. Uzoritost Kardinal bio voljan odmah napustiti i staviti ga u prijašnji red lyceuma, kao što da je to već dva puta pokušao uraditi. – Tko nije kriv, taj nema razloga bojati se česa. U smislu pogibelji po teološki fakultet spominje Bauer u zadnjem „Kat. listu” zamene: „Ovaj čovjek je sposoban u Hrvatskoj odigrati sramotnu ulogu englezkoga ništarije iz 17. vijeka, Tita Qatesa”. [fol. 13]

Kamo je obtužba poslana i koja joj je svrha, to neznam za sigurno. Nekoji misle, da ju je Strossmayer prigodom svoga zadnjega puta – predao u Beču. Kako mi je kazao kanonik Suk, da je njemu poznato, da je pred dva mjeseca jedan drugi visoki gospodin zasnovao u istom smislu, ali mnogo ozbiljniju obtužbu, pa da u koliko on pozna Frankija, drži za nemoguće, da je on to napisao, jer opet u koliko on pozna Frankija drži, da bi on to malo bolje i osbiljnije napisao. Zatim ga je Suk na sve moguće načine izpričavao. Međutim sudeć po raznim izjavama gospode a i po izjavah Frankijevih izgleda, kao da je ovo samo jedan dio neke velike obtužbe, te bi netko drugi ovaj sav materijal imao „sastaviti” [podc. u orig.] u jedno te po tom bi Franki prisegao da on nije „sastavio” te obtužbe. --

Vjerojatno da je ova obtužnica u savezu sa neokonstrukcijom neodvišnjačke stranke, koja bi imala neodvisno od „stranke prava” na novo stupiti u život i učiniti se „Regierungsfahig”. Na čelu cijeloj toj akciji valjda imao bi biti biskup Strossmayer.

Što se tiče Frankijeva ponašanja u našem sjemeništu, odgovara potpunoma prije opisanom. Koliko puta se je već pred klerici izrazio vrlo neprijatnim načinom o današnjoj vladavini u Hrvatskoj, napose pako o preuzv. g. banu Khuen-Hedervary-u, koga porugljivo nazivlje [fol. 14] „magjarski dečkir”. -- Kada je pred dvije godine postao rector magnificus – upravo ja sam ga morao i kako nagovarati da se ide pokloniti Njeg. Preuzvišenosti g. banu, što mu je bilo vrlo teško veleći: „sada da se ja moram ići klanjati tomu magjarskomu dečkiru.”

Kada god je bilo što važnijega u saboru, bud da je govorio preuzv. g. ban, bud koji od presv. gg. odjelnih predstojnika, znao je Franki više puta pred klerici najoštrijoj kritici podvrći dotične govore, govoreć pri tom uvijek porugljivo o zemaljskoj vladi -- naročito o preuz. g. banu. -- Mladi ljudi, koji su i onako od naravi poletne i idealne naravi, čuvši ovakav sud, pa još iz ustiju svoga poglavara – dakako da moraju biti zadojeni mržnjom i prezirom na sve što god potječe od vlade, koja po sudu g. Frankija radi o demoralizaciji i potištenosti hrv. naroda.

Kada se je pred dvije godine u novinal. razvila ona polemika između sveuč. profesora dra. Franje Speveca i ako se nevaram, dr. Ferd. Belaja, Franki si je po jednom daku Dalmatineu (Antončiću) dao redovito izvješćivati o predavanjima profesora Speveca te si je po istom daku dobio i njegova litografirana skripta, pa je upravo on prvi započeo onu razpru, koju je nastavio dr. Bauer. O cijeloj toj stvari izrazio se Franki opet pred klerici, da kad bi se u drugoj zemlji dogodilo, da sveuč. profesor, brat Kultusministra tako psuje na vjeru, ovaj kad ga nebi pozvao na red – nebi se mogao trpiti više niti jedan dan na ministarskoj stolici – dočim u Hrvatskoj pod današnjom erom da je sve moguće. [fol. 15]

Iza one tjelovske procesije kada je „Obzor“ donio poznati komentar o preuzv. g. banu, Franki je tomu aplaudirao i razlagao pred mladeži (klerici) kako da je to pravi škandal, kada se poglavar zemlje ponaša tako „arrogantno“, navadajući za primjer Njeg. Veličanstvo, koji da je krunjena glava pa se u procesiji pristojno ponaša.

Kada mladež čuje što takova, nije čudo, ako već za rana prezire najviše oblasti. Ili, kako će ti budući svećenici biti vijestnici mira i poredka, kad ili se već u ranoj mladosti nauči mrziti poglavare i u njihovim odredbama nalaziti povrjedu svoga vjerskog i narodnjeg čuvstva. A kako je g. Franki vrlo sladak na riječima, sadanji klerici odani su mu u tom smislu [podc. u orig.] dušom i tijelom i on može biti zadovoljan u svojoj duši, da je posijao sjeme na vrlo plodno tlo.

Za ovih pet godina što je Franki ravnatelj našega sjemeništa, postalo je ovo stecištem malne svih prvaka obzoraške stranke počem od biskupa Strossmayera (koji je prigodom svoga zadnjega posjeta bodrio našu mladež neka ima uvijek na umu onu velebnu ideju sveslavjanstva) i drugih. U našem sjemeništu kuju se adrese Strossmajeru, u Rim (u ime sveuč. profesora proti prof. Spevecu – koje je i opet Franki sastavio) itd. itd.

Glede svoje penzije, želio bi g. Franki, da mu se ovdje uračuna i onih 12 godina službe u Zadru te je mislio dati molbu na vladu, nu pošto je Vončina umro (koji da je barem u duši bio Hrvat) – odustao je od svoje namjere, te veli [fol. 16] da će čekati dok se u Hrvatskoj okolnosti promjene na bolje t.j. dok ova vlada odstupi: zato valjda i ruje potajno ne bi li taj čas čim prije nadošao.

Što god je pokojni biskup Hranilović važnijeg uradio, uradio je samo po uputi Frankijevoj – za koga mogu reći da je on ravnio biskupijom a ne Hranilović. Tako je bilo ne samo u crkvenim već i u svjetskim poslovima. Meni je to poznato iz ustiju pokojnog biskupa Hranilovića kao i iz ustiju samoga Frankija, koji se je tim predamnom hvalio.

Za istinitost svega ovoga jamčim svojim imenom, koje je spomenuto i u današnjem (3/1 891.) „Obzoru“ a iz „Katol. lista“.

U Zagrebu 3. siječnja 1891.

Mihajlo Sergej Trbojević
podravnatelj grčko-kat. sjemeništa [fol. 17]

2. ZAPISNIK PRESLUŠAVANJA ANTONA FRANKIJA

ZAPISNIK

sastavljen 13. siječnja 1891 u skladu s nalogom preuzvišenoga gosp. bana od 11. siječnja 1891 br. 2 Res kojim se određuje disciplinarna iztraga protiv Dra Antuna Frankija kr. sveučilišnom profesoru na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu

Prisutni

Podpisani

Odsječni savjetnik Dr. Stjepan pl. Mađych kojemu je provedba disciplinarne iztrage povjerena uvodno rečenim nalogom, prizvao je pozivnicom od 13. siječnja 1891. Dra Antuna Frankija u uredsku svoju sobu u 4 sata po podne te upozorio ga na kazivanje istine, pošto će svoj izkaz eventualno i pred sudom opetovati i zaprisegnuti imati, preslušao ga je na sljedeća pitanja:

I.) Zašto ste Vi protiv uzoritomu gosp. kardinalu nadbiskupu Mihaloviću prijavu učinili, s kojega razloga i što Vas je na to potaklo?

ad I.) Ja sam vrst prijave sbljga učinio, i to na poziv najviše crkvene vlasti

II.) Od koga je ovaj poziv potekao

ad II.) Na ovo nemogu odgovoriti jer to spada na moju tajnu. [fol. 1]

III.) Kako ste mogli utvrditi da je njegova Uzoritost u svem pokoran sluga njegove Preuzvišenosti gosp. bana, pa ma to bilo protiv crkvenim zakonom i crkvenim naredbama

ad III.) Na ovo pitanje odgovaram, da toga nisam pisao.

IV.) S kojih razlogah zaključujete, da je pokojni Miškatović bio prijatelj Njeg. Uzor. g. Kardinala

ad IV.) Poričem da sam to pisao.

V.) Od kuda zaključujete da je Njeg. Uzoritost kardinal Mihalović član loze slobodnih zidarah?

ad V.) I toga nisam pisao.

VI.) Kako ste Vi tu optužnicu napisali u kakovom obliku u koju svrhu i što ste s njom uradio?

ad VI.) Prijava je bila pisana samo na jednoj strani papira i to na precrtanom papiru na poziv najviše crkvene oblasti [fol. 2]. Odsalana je poštom. – Na pitanje kamo? odgovara, da je to tajna, to jest da toga nemože kazati.

VII. Je li ste Vi to sam uradio ili u sporazumku s kim drugim, i s kim?

ad VII.) Sam sam uradio bez sporazumka sa i kim.

VIII.) Zašto se Vi kod raznih zgodah služite obzirom na preuzviš. gosp. bana riečmi, koje vriedaju ugled i dostojanstvu glavara zemlje i kako Vi to dovodite u sklad s položajem javnoga zvaničnika

ad VIII.) Ja u obće poričem da o Njeg. Preuzvišenosti gosp. banu rabim u govoru po njegov ugled i dostojanstvo uvredljive izraze, ali najodlučnije poričem, da sam rabio nepristojan izraz ustmenami [?] spomenuti [fol. 3]

IX. Je li Vam poznato kako je ona notica o ponašanju preuzviš. gospodina bana na tje-lovskoj procesiji u „Obzor“ došla u čem se sastojalo ovo nepristojno ponašanje koje ste Vi pred klericima uniatskoga sjemeništa razglabali?

ad IX.) Nije mi poznato, kako je ona notica u „Obzor“ došla. U čem se je nepristojnost sastojala to se nesjećam, te poričem da sam pred klericima ili mladeži to razglabao.

Time bude zapisnik ovaj zaključen i podpisan, da je preslušani svojé odgovore sam u pero diktirao.

Dr Stjepan pl. Madych

Franki

Nastavljeno dne 16. siečnja 1891. u 10 satih prije podne nakon pročitavanja gornjega zapisnika.

Prisutni

Podpisani

Prije započetka preslušanja, daje preslušani u zapisnik sljedeće očitovanje [fol. 4]

Rekao sam u predidućem zapisniku na prvo pitanje, da sam napisao vrst prijave, ali kako iz odgovorah na kasnija pitanja sledi i sad izrično naglasujem ja sam na poziv najviše crkvene oblasti napisao izvještaj. Taj poziv priobćio sam za vreme saslušanja 13. o.m. povjerenikom, koje je velemoža gosp. iztražitelj izabrao, naime gosp. savjetniku Dru Jurkoviću i perovodi Junkoviću. Oni su poziv potvrdili ali mu nepripisuju oficioznost, jer da neima broja, a ja kad sam ga primio pa i danas jesam o njegovoj oficioznosti uvjeren.

Pošto je izvještaj prešao u ruke oblasti koja me pozvala, njegov sadržaj nije već moja vlastnost i ja o sadržaju nemogu i nesnijem i neću odgovarati na daljnja pitanja [fol. 5]. Na nekoja pitanja sam dosada odgovorio, ali s toga što su bila za niečan odgovor.

X.) Vi ste u svom odgovoru na pitanje III.) zapisnika od 13. t. m. porekli, da ste napisao, da je njegova Uzoritost kardinal Mihailović u svemu pokoran sluga njeg. Preuzvišenosti gosp. bana, ma to bilo proti crkvenim zakonom i crkvenim naredbam. Poričete li to još i sada?

ad X.) Preslušani očituje, da se drži gornjega svoga očitovanja, pa da na stavljena mu pitanja neće odgovarati, pa pošto na nijeno na njega stavljeno pitanje odgovora dao nije to se ovaj zapisnik zaključuje i podpisuje.

Dr Madych Stjepan

Franki [fol. 6]

3. ZAPISNIK PRESLUŠAVANJA KANONIKA FELIKSA SUKA

ZAPISNIK

sastavljen dne 14. siječnja 1891 uslijed naloga preuzvišenoga gospodina bana od 11. siječnja 1891 br. 2 Res. kojim je određena disciplinarna iztraga protiv kr. sveučilištnom profesoru Dru Antunu Frankiu.

Prisutni

Podpisani

Odsječni savjetnik Dr Stjepan pl. Madych, kojemu je povjerena provedba disciplinarne iztrage uvodno rečenim nalogom određena, prizvao je pozivnicom od 14. siječnja 1891 kanonika zagrebačkoga itd. Dra Feliksa Suka u uredsku svoju sobu (prostorije predsjedničkoga ureda kr. zemaljske vlade)

I.) Jeli Vam je poznato, da je profesor Dr A. Franki mjeseca studenoga pr. g. proti uzoritomu gospodinu kardinalu Mihaloviću prijavu podnio?

Što Vam je o tom poznato i odakle?

ad. I.) Poznato mi je ovo. Dne 11. prosinca 1890 oko 11 sati prije podne, došao je k meni u stan (kuriju) svećenik Trboević te mi predao, da pročitam rukopis, koj po njegovu kazivanju [fol. 1] sadržava hrvatskim jezikom po Trboeviću službeni excerpt latinske obtužnice na kardinala Mihalovića, koju da je sastavio profesor Dr Franki, ravnatelj uniatskoga sjemeništa i koju, da mu je isti ravnatelj dao, da ju pročita. Ja sam taj rukopis brzo pročitao jer se upravo kod mene sakupio odbor društva Sv. jeronimskoga, pa mi trebalo sjednicu otvoriti. Spomenuo sam Trboeviću samo to, da je ta obtužnica i sadržinom i oblikom takova, da nemogu vjerovati, da ju je profesor Franki složio.

Drugi dan govorio sam o tom sa kanonikom Švindermanom, komu je Trboević istu obtužnicu bio predao, te sam i kanoniku rekao, da nemogu vjerovati, da je Dr Franki u takovom obliku obtužnicu sastavio.

U ponedjeljak i utorak 15 i 16. prosinca 1890 [fol. 2] došao je Trboević na moj poziv k meni i ja sam ga opetovano pitao, da li je sbilja Franki ovu obtužnicu sastavio, jer da ja toga, koliko poznam Frankia, vjerovati nemogu. Trboević me je opetovano uvjeravao, da je Franki sbilja onaj spis sastavio i da je taj spis u latinskom izvorniku još oštiji od excerpta koj je on (Trboević) napisao.

II.) Jeli Vam je poznat sadržaj ove prijave?

ad II.) Jest u toliko što sam Trboevićev excerpt prvi put dne 11. prosinca 1890 u svom stanu na brzu ruku, a dne 12. prosinca kod kanonika Švindermana točnije pročitao. Sadržaj te prijave ili bolje obtužnice stoji u tom što se kardinal Mihalović prikazuje kao čovjek nedostojan svoga visokoga položaja, koj zanemaruje crkvene interese, koj samo tjera politiku magjarsku, koj [fol. 3] oko sebe sakuplja i u crkvene službe postavlja ljude nedostojne i poročne, gledajući samo na to, da su njegove politike.

Obtužnica kulminira u tom da je kardinal Mihalović gotovo „Freimaurer“.

III.) Je li Vam poznato na koga je ta prijava upravljena, kamo je odaslana i koj joj je bio povod

ad III.) Čini mi se da se u uvodu onoga excerpta Trboevićeva spominje, da je obtuzba upravljena svetoj Stolici, a i Trboević kazivao mi je, da je upravljena onamo pa da je kako on (Trboević) misli već odaslana u Rim.

O povodu neznam ništa. Pitao sam doduše Trboevića, što je možda Franki-a navelo, da tu obtuzbu sastavi, ali mi ni on jasnog odgovora nije dao, već samo govorio, da je u to politika upletena. [fol. 4]

Uli Franki pred Vama priznao, da je onu prijavu napisao?

ad IV.) Čuvši ja od kanonika Švindermana, da je Trboević o obtuzbi pomenutoj govorio već i kardinalu i drugim uglednim osobam u Zagrebu i da je ta obtuzba u ime nekih profesora bogoslovnoga fakulteta sastavljena, upozorio sam dne 17. prosinca 1890. Frankia kao kolegu, što o njemu oko govori i raznaša Trboević, ali mu nisam kazao svu sadržinu one obtuzbe.

Umolio sam ga neka bi svoje korake učinio, da to govorkanje prestane i da se moguća sramota i pogibelj od profesorskoga zbora i fakulteta ukloni.

Franki mi je samo to rekao, da je sve što Trboević govori izmišljeno.

Videći ja, da Franki ništa nečini, da se od Trboevićevih osvadah opere umolio sam ga dne 24. prosinca 1890 opet neka bi napustio svoju rezervu i na kompetentnih mjestih odlučno kazao, što je na stvari. [fol. 5] U tih razgovorih, što sam ih s Frankiem imao, Franki mi nije priznao, da je onu prijavu napisao.

V.) Odakle Vi znadete, da je njetko drugi zasnovao još ozbiljniju obtuzbu proti njegovom uzoritosti kardinalu od Frankieve obtuzbe, i tko je taj drugi?

ad V.) O tom neznam ništa, možda je razlog tomu pitanju to što sam u razgovoru sa Trboevićem spomenuo, da su već i prije, koliko sam čuo prijave učinjene proti uzoritomu kardinalu pak da je i u ovo zadnje vrijeme kanonik Lehpammer nekakvu obtuzbu proti kardinalu poslao Nunciju no da je ta obtuzba formom bila ozbiljnija i dostojnija od one, koju mi je Trboević dao čitati. A to mi je rekao kanonik Švinderman.

VI.) Znadete li što poblize od ove druge prijave [fol. 6] i da li je ista sačinjena i odpravljena, kamo i po komu?

ad VI.) Znadem to što mi je kanonik Švinderman rekao, da je kanonik Lehpammer radi imenovanja Kolarića varaždinskim kanonikom, kardinala tužio Nunciju i Njegovu Veličanstvu.

VII.) Je li Vam o ovom predmetu još što poznato i što? Jeste li Vi u razgovoru sa Trboevićem istomu kazali da o tom razgovoru Frankiu ništa nespominje, a isto tako Frankiu, da Trboeviću ništa nespominje.

ad VII.) Ja sam Trboevića pitao da li Franki znade što on (Trboević) o njemu govori on mi reče, da nezna pravo da li Franki to znade, nu da mu se čini, da Franki to na-

slučuje. Na to sam Trboevića upozorio, da će Franki to doznati kad on (Trboević) to tako mnogim pripovjeda, našto mi Trboević [fol. 7] reče, da nemari ako to Franki doznade, on će to i onako morati doznati a on (Trboević) da će sve to što govori i pred Frankiem utvrditi. Mene Trboević nije upravo molio, da o tome ništa ne kažem Frankiu. Ja sam primetnuo samo to, da nebi želio, da to Franki od mene prvoga čuje jer ne nosim rado pošte okolo.

Kasnije videći, da bi ciela stvar u velike neprilike mogla dovesti fakultet bogoslovski, upozorio sam s kolegialnosti Franki-a na postupanje Trboevićevo i umolio ga, da koliko do njega stoji, njegovu govorkanju učini kraj. Stvar, da već nije nikakova tajna već mnogim i premnogim poznata.

Kad Franki ništa nije uradio na svoju obranu a o stvari sve se više govorilo naročito među svećenstvom na Kaptolu umolio sam dekana profesora Bujanovića dne 26. prosinca 1890 neka bi [fol. 8] nas kolege sazvaio, da kolegijalno umolimo Franki-a neka bi se oprao i obranio od onoga što Trboević o njemu govori. I sbilja sastasmo se 27. prosinca 1890. i što sam predložio to se i učinilo to jest Franki bje kolegijalno umoljen, da učini svoje, da bude spram svakomu čist.

Usljed toga otišao je Franki kanoniku Švindermanu i pred njim izjavio, da on nikakove prijave proti kardinalu napisao nije.

Zapisnik bude zaključen i podpisan time, da je preslušani svoje odgovore sam u pero diktirao.

Dr Madych Stjepan

Dr F. Suk [fol. 9]

4. ZAPISNIK PRESLUŠAVANJA KANONIKA BLAŽA ŠVINDERMANA

Z A P I S N I K

sastavljen 15. siečnja 1891 uslied naloga preuzvišenoga gospodina Bana od 11. siečnja 1891. br. 2 Res. kojim se određuje disciplinarna iztraga proti kr. sveučilištnomu profesoru Dru Antunu Franki-u.

Prisutni
Podpisani

Odsječni savjetnik Dr Stjepan pl. Madych, kojemu je povjerena provedba disciplinarne iztrage, uvodno rečenim nalogom određene, prizvao je kratkim putem kanonika zagrebačkoga Blaža Švindermana u uredsku svoju sobu u 4 sata poslie podne te mu je stavio sljedeća pitanja.

I.) Jeli Vam poznato, da je profesor Dr A. Franki mjeseca studenoga pr. god. proti uzoritomu gospodinu kardinalu Mihaloviću prijavu podnio? Što Vam je o tom poznato i odakle?

ad. I.) Ja sam najprije čuo mjeseca studenoga od samoga Trbojevića, da je Franki proti uzoritomu gospodinu kardinalu, preuzviš. gosp. banu onda proti kanonikom Suku, Lončariću i Kolariću proti župnikom Dra Matini [fol. 1] i Jagiću al kamo, da nezna. Na to sam mu ja predočio, da nevjerujem, da je u onakvoj formi tužba mogla otići ikamo, na to mi odgovori Trbojević, da se on ne veže na pojedine rieči onoga sastavka koga mi je dao pročitati, ali da su sve one ideje sadržane istinite, što mi on svojim poštenjem zajamčiti može. Nakon više danah, došao je Dr Franki pozvan po meni u moj stan; ovde ga ja upozorih najprije, da se radi o teškoj osvadi, koju Trbojević na njega svaljuje. On je počeo proti Trbojeviću navadati kojekakove dokaze na svoju obranu i na moje direktno pitanje što je dak[1]le u stvari, odgovori mi on, da on nije proti uzoritomu kardinalu niti proti njegovoj okolici niti referirao niti denuncirao, što se je izjavio i prisegom potvrditi.

Na to sam se razstao s njim u najboljem mnienju o njemu, predočujući mu pod[fol. 2]-jedno, kako bi nepravedno i nezahvalno radio proti onomu, koj mu je htio biti najvećim dobročiniteljem, što mi on i izrično potvrdi. Poslie više danah dođe opet k meni Trbojević te mi ispriopievda sve što je iz njegova očitovanja u novinah poznato.

Na dan suspenzije Frankiove dođe on k meni neznajući još o suspenziji te me zapita, što mu je učiniti, na što mu ja odgovori: „pošto Vi kažete, da nije istina što se proti Vam navađa, nepreostaje ino nego da Vi Trbojevića sudbeno progonite, pošto je stvar već na javnost izašla. Na to mi on odvrati, da to učiniti nebi bilo probitačno, jer da bi on (Trbojević) po poroti mogao biti osuđen na 5 for. globe, a moguće i sasvim riešen biti od obtužbe počem bi on u svakom slučaju ostao [fol. 3] okaljan. – Našto mu ja savjetovah, da ode odmah presvietl. gosp. predstojniku Spevcu, te da zaprosi, da radi reputacije profesorskoga sbora i svoje vlastite osobe zatraži proti sebi disciplinarnu iztragu, ako takova nije još određena. Na to mi reče: „dobro ja ću tako učiniti” i udalji se od mene, kasnije nisam više došao s njim u doticaj.

Zapisnik bude zaključen i podpisan time, da je preslušani svoje odgovore sam u pero diktirao.

Dr Stjepan pl. Madych

Švinderman [fol. 4]

5. ZAPISNIK PRESLUŠAVANJA MIHAJLA SERGEJA TRBOJEVIĆA

Z A P I S N I K

sastavljen 15. siečnja 1891. uslied naloga preuzvišenoga gospodina Bana od 11. siečnja 1891. br. 2. Res. kojim se određuje disciplinarna iztraga proti kr. sveučilištnomu profesoru Dru Antunu Franki-u

Prisutni

Podpisani

Odsječni savjetnik Dr Stjepan pl. Madych, kojemu je povjerena provedba disciplinarnе iztrage, uvodno rečenim nalogom određene, prizvao je pozivnicom od 15. siečnja 1891. podravnatelja grčko-katol. sjemeništa velečast. gosp. Mihajla Sergeja Trbojevića u uredsku svoju sobu u 6 satih poslie podne te mu je stavio sliedeća pitanja.

I.) Jeli ostajete kod Vaših u prijavi navedenih navodah?

ad I.) Ostajem kod svih navodah u smislu i u bitnosti tim dodatkom, da su izrazi u Frankievoj prijavi još oštriji nego li u mojoj.

II.) Nije li Vam Franki kazao zašto je to učinio?

ad II.) Nije ništa, samo mi je kod predaje svoje prijave [fol. 1] kazao: „čitajte to možda će Vam to kada koristiti”.

III.) Jeli Vam poznato kamo je ta prijava odaslana?

ad III.) Nije. Poznato mi je samo to po izjavi Frankievoj koj je izjavio prvi put, da je poslata jednoj višoj osobi, – drugi put, jednoj privatnoj osobi, – treći put, da je to bilo privatno pismo.

IV.) Jeli Vas je Franki nagovarao, da to opozovete, da on te prijave nije pisao?

ad IV.) Jest nagovarao i zaklinjao me je, da to učinim jer da je on inače propao.

Pošto sam ja izjavio, da su uslijed sbivšeg se moji rigorosi pred ovdašnjimi profesori nemogući, kazao mi je Franki: „opozovite sve a ja ću Vam platiti troškove za rigoroza u Budimpešti.” [fol. 2]

V.) Ostajete li kod toga, da je Franki u Vašoj prijavi navedena napisao, pošto on to poriče, i jeste li pripravn i u slučaju suočenja sa Frankiem istome to u lice kazati?

ad V.) Ostajem i vidio sam gdje je to pisao, a u slučaju suočenja pripravan sam isto potvrditi. Predannom priznao je to i sam Franki, kada me je nagovarao neka ja kažem, da to nije njegovo pismo bilo već samo istomu slično, a da to bude čim vjerojatnije pripomenuo je, da se njegovo pismo može lahko zamieniti s drugim pošto da njega i tako ruka boli.

VI.) Jeli Vam u stvari još što poznato?

ad VI.) Osim onoga što sam u prijavi i u novinah napisao nije mi ništa ino poznato.[fol. 3]

Dodati mi je to, da od onda od kada je ova affaira u javnost došla dobivam od svećenicah, stranom anonimna stranom podpisana prieteća pisma.

Zapisnik ovaj bude zaključen i podpisan.

Dr Madych Stjepan

Mihajlo Sergej Trbojević [fol. 4]

6. ZAPISNIK PRESLUŠAVANJA NIKOLE JURKOVIĆA I JULIJA JUNKOVIĆA

ZAPISNIK

sastavljen dne 16. siečnja 1891. u disciplinarnoj iztragi proti sveučilištnomu profesoru Antunu Franki-u u predmetu saslušanja velemožnoga gosp. savjetnika Dra Nikole pl. Jurkovića i perovođe Julija Junkovića kao svjedokah o sadržaju nekijh po Dru Ant. Frankiu pred njima produciranih spisah

Prisutni

Podpisani

I.) Jeli Vam profesor Dr Ant. Franki pokazao onaj navodni poziv najviše crkvene vlasti, kojim je pozvan, da sastavi prijavu proti uzoritom gospodinu kardinalu?

ad I.) Profesor Dr A. Franki izvadio je pred nami iz depa dva lista nu pokrio je vrlo pomno sadržaj istih, te je samo iz jednoga lista predočio nam na brzu ruku 3 do 4. redka napisana više na kraju prve strane lista, a iz drugog lista predočio nam je samo 4 do 5 riečih.

Mi smo mu odmah izjavili [fol. 1] da nam je od potrebe, da pročitamo cieli sadržaj obih listovah u svrhu, da se uzmognemo uvjeriti o istinitosti njegove tvrdnje, „da je to naime poziv najviše crkvene vlasti, nu on nam cieli sadržaj nije hotio pokazati, ter se usljed toga nismo ni mogli uvjeriti o sadržaju tih listovah.

II.) Jeste li Vi crpili uvjerenje, da je to bio poziv najviše crkvene vlasti i jeste li Vi to potvrdili dru Frankiu?

ad II.) Mi smo crpili uvjerenje, da se ti listovi već po vanjskom obliku neukazuju kao službeni pozivi ma koje crkvene oblasti, a još manje vrhovne crkvene vlasti, pak smo profesoru Dru Frankiu izjavili, da to nikako nemožemo potvrditi, mi smo mu dapače razložili, da je jedan list, u kojem nam je samo 4 do 5 riečih predočio, očevidno posve privatan list, što je potom i sam [fol. 2] Dr Franki potvrdio; – pak da mi ni drugi list, akoprem je jednim crkvenim pečatom providen, takoder nemožemo smatrati službenim ili oficioznim kakovim pozivom pošto ni broja neima, već da držimo, da je taj list pisan po jednom svećeniku, kao privatnoj osobi.

Tim ovaj zapisnik bude zaključen i podpisan.

Dr Madych Stjepan

Dr Nikola Jurković
Julio Junkovich [fol. 3]

7. IZVJEŠĆE BANA KHUENA HEDERVARYA CARU FRANJI JOSIPU I. O ANTONU FRANKIJU

Vrlo milostivi Gospodine!

Vice direktor grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu Mihajlo Sergej Trbojević podnio je pismenu pritužbu vladi Hrvatske i Slavonije 3. siječnja ove godine (1881), da je direktor spomenutog sjemeništa i profesor na teološkom fakultetu sveučilišta koje nosi Vaše ime dr Anton Franki sastavio tužbu protiv njegove Visosti kardinala i zagrebačkoga nadbiskupa Josipa Mihalovića, te istu stavio na raspolaganje jednoj visokoj ličnosti.

Dotični spis, napisan latinskim jezikom, dao mu je na uvid prof. Franki sredinom studenog 1890. uz napomenu da će mu jednom možda biti od koristi. Prema navodu Trbojevića, spomenuta je optužba bila pogrdnog karaktera a u njoj se radilo o ovom bitnom sadržaju:

Prema Frankiju, kardinal i nadbiskup Mihalović nije na svom mjestu ni kao svećenik, a kamoli biskup, te da on demoralizira cjelokupni kler, zbog svog velikog utjecaja i crkvene vlasti. Kardinal zanemaruje, a po potrebi i progoni domoljubne i revnosne svećenike, dok nagraduje zle i ozloglašene. Sve što kardinal poduzme, čini isključivo iz političkih pobuda, da je dušom i tijelom Madžar, pa da djeluje samo na širenju mađarskih ciljeva, koje da u Hrvatskoj zastupa ban. On koristi svoj visoki položaj samo za to da štiti i provodi kobne namjere bana i njegove vlade, te postupa po željama državne uprave čak i onda kada su one u suprotnosti sa crkvenim zakonima. Samo one svećenike, koji su spremni podržati sadašnji politički sistem i pristalice su vlade, on nagraduje crkvenim dobrima i častima. On osobno nikada ne moli brevijara, te nikada ne govori misu, a u zadnje vrijeme uopće se kani svake crkvene funkcije. Saobraća samo s ljudima svoga političkog uvjerenja, njegova najbliža okolina sastoji se isključivo od takvih elemenata.

Prof. Franki donosi u optužbi više sličnih žestokih napada na više kanonika i župnika, a na kraju usudio se čak iznijeti mišljenje kako se prema svemu može zaključiti da je kardinal i nadbiskup vjerojatno član jedne lože slobodnih zidara. Franki jednako ocjenjuje vladu i vladajući sistem na najoštriji način, i to ne samo u dotičnom spisu nego i javno pred klericima sjemeništa, koristeći svaku priliku u razgovoru o dnevnim političkim događajima da sustavno rovare protiv vlade i njenih organa.

Trbojević navodi dalje u svojoj prijavi, kako je kao svećenik smatrao svojom dužnošću da o Frankijevim spletkama upozori kardinala nadbiskupa, a isto tako kanonika Blaža Švindermana i rektora svećeničkog sjemeništa dra Feliksa Suka. Dvojica spomenutih kanonika razgovarali su o tome s prof. Frankijem, a on je na to najgorčenije napao Trbojevića tražeći od njega da povuče svoju izjavu, zaklinjući ga stisnutih šaka uz plač i dahtanje, da ga spasi, jer je on inače izgubljen, da će ostati bez namještenja, da će ga protjerati. Poslije da mu je prijetio mržnjom i progonima opozicionih elemenata u Hrvatskoj. Predlagao mu je sve moguće; govorio mu, kako on može ovu optužbu protiv njega opozvati, modificirati ili preokrenuti. S obzirom da se Trbojević nije osvrtao na sve ove prijedloge, Franki je rekao da će, ako se već o tome radi, prisegnuti da on od-

nosni spis nije sastavio, pokušavajući dokazati pomoću moralke, kako je dopuštena puga pod reservatio mentalis u slučajevima kad se može spasiti samoga sebe.

Kad se Trbojević nije dao navesti na opoziv svojih navoda, a slučaj je već postao poznat Frankijevim bliskim sumišljenicima, Trbojević je bio izložen najstrasnijim intrigama ovih krugova, te najžešće napadnut u „Katoličkom listu”, organu zagrebačke nadbiskupije, a koji uređuje jedan kolega prog. Frankija. Slučaj je na ovaj način dospio u javnost, te je izazvao neugodnu raspravu u listovima, što je u zemlji izazvalo najveću senzaciju, a g. kardinal je izjavio da će on, ako se pokaže da je Franki uistinu rekao kako je on slobodni zidar, moliti Vaše Veličanstvo neka ovaj svećenik, koji zaboravlja svoje dužnosti, bude uklonjen s teološkog fakulteta.

S obzirom na ovako velike, teške optužbe protiv prof. Frankija, morao sam protiv istoga uredbom od 11. siječnja ove g. narediti redovni disciplinski postupak s istovremenom suspenzijom plaće i mjesta. Istim povodom otpustio ga je generalni vikar grkokatoličke križevačke biskupije iz službe rektora sjemeništa u Zagrebu. Na svom prvom saslušanju od 13. siječnja prof. Franki je priznao da je zaista podnio neku vrst prijave protiv kardinala, ali navodno na traženje najviše crkvene vlasti. Međutim, nije htio navesti od koga je došlo to traženje, te na koga je poštom poslao tu prijavu. Ništa drugo nije htio reći o sadržaju svoje prijave poričući sve naprijed navedene optužbe. Na Frankijev prijedlog, da dotično navodno traženje ne želi pokazati nego dvojici svjedoka, imali su samo letimičan uvid u dva pisma činovnici, savjetnik dr Nikola Jurković i Julije Junković koncipijent. Franki je pokazao samo nekoliko redaka, a ostalo je pažljivo sakrio. Kako se spomenuta dvojica činovnika nisu mogli uvjeriti u sadržaj i istinitost pisama, izjavili su kako Frankiju tako i u zapisniku sa saslušanja od 16. siječnja ove g. da je jedno pismo očito privatno, što je prof. Franki potvrdio, a i drugi spis da je privatnog značaja. Prilikom drugog saslušanja od 16. siječnja prof. Franki je izjavio kako je doduše napisao prijavu protiv kardinala, ali da mora modificirati ovu izjavu tako da je napravio izvještaj na traženje najviše crkvene vlasti, i stoga uskraćuje svaki daljnji odgovor na pitanja o tome.

Kanonici dr Feliks Suk i Blaž Švinderman, koji su saslušani kao svjedoci, dali su vrlo karakterističnu izjavu o karakteru i metodama prof. Frankija. Kanonik dr Suk potvrđuje da mu je Trbojević pokazao jedan ekscerpt koji u potpunosti odgovara već prikazanoj Trbojevićevoj prijavi. Dalje izjavljuje dr Suk kako mu je Franki na njegov prijedlog od 17. prosinca prošle godine, da poduzme korake kako bi otklonio sramotu i opasnost od profesorskog kolegija bogoslovnog fakulteta, rekao kako su Trbojevićevi navodi izmišljeni. Kad ni tada Franki nije ništa poduzeo da odbaci od sebe navedene optužbe, zatražio je od njega kanonik Suk 24. prosinca prošle godine da otvoreno kaže na kompetentnom mjestu u čemu je stvar, ali je i ovog puta prof. Franki ostao pri tom da nije ništa napisao.

Kad se na poticaj prof. Suka sastao profesorski kolegij fakulteta 28. prosinca, tražio je od Frankija, da izvrši svoju dužnost kako bi pred svakim bio čist, otišao je Franki kanoniku Švindermanu i izjavio pred njim, da protiv kardinala nije podnio nikakvu prijavu. Kanonik Švinderman izjavio je u zapisniku od 15. siječnja ove g. da je više dana

nakon što je saznao od Trbojevića za dotični događaj, pozvao Frankija k sebi i upozorio ga kako ga tereti teška optužba. Na početku da je Franki navodio različite protuoptužbe protiv Trbojevića a u svoju obranu, i tek na direktna pitanja kanonika Franki je odgovorio kako protiv kardinala nije ni referirao ni denuncirao, na što je spreman prisegnuti. Kanonik Švinderman povjerovao je u ovo uvjeravanje pripravno na prisegu, te je spočitnuo prof. Frankiju koliko bi nepravedno postupio prema onome koji je htio biti njegov najveći dobročinitelj, što je Franki onda izričito priznao. Na dan svoje suspenzije, dok mu ista još nije bila poznata, došao je Franki kanoniku Švindermanu, da se kod njega raspita što da radi sada nakon što je cijela afera dospjela u javnost i postala predmetom novinske raspre. Kanonik mu je savjetovao, kad se već ne osjeća krivim, za očuvanje prof. kolegija, a i vlastito, da zatraži sudski postupak protiv Trbojevića, ili pak da zatraži disciplinsku istragu protiv sebe. U zapisniku od 14. siječnja ove g. koji je sadržajno isti s prijavom, Trbojević je rekao za spis o kojem je riječ, da su izrazi koje je upotrebljavao Franki bili još oštiri od onih koje je on priopćio u prijavi.

Dopuštam sebi, da s najvećim poštovanjem, istaknem kako je Franki Trbojeviću, kad ga je preklinjao da stvar opozove, ponudio da će mu u slučaju opoziva platiti sve troškove povezane s polaganjem rigorozu u Budimpešti.

Uz molbu, s dubokim poštovanjem, podastro je Franki 22. siječnja ove g. jedno pismo koje je 10. siječnja uputio Frankiju tajnik apostolskoga poslanstva u Beču Franjo Tarnassi. U tom pismu stoji da Franki nije na svoju inicijativu nego na traženje i molbu Tarnassijevu napisao jedno privatno pismo koje je sadržavalo skice i saopćenja o osobama za koje se Tarnassi interesirao. Uostalom spomenuti funkcionar poslanstva nije do sada ni za što upotrijebio Frankijevo pismo, te je spreman isto uništiti, a Frankiju će, ako to on želi, jamčiti kako o spisu neće nikomu govoriti niti ga upotrijebiti ni za što čime bi ikome mogao naškoditi.

Iz ovoga proizlazi nesumljivo, da je sveučilišni profesor Franki autor pogrdnog spisa protiv svog vrhovnog pastira, što je prije odlučno negirao, kad su ga o tome pitali kanonici, kad se je bio čak toliko zaboravio, da je to bio spreman prisegnuti, što je osim Trbojevića potvrdio u zapisniku i kanonik Švinderman. Proizlazi da je Franki ostao kod ovoga navoda čak i onda kad je prof. kolegij bogoslovnog fakulteta od njega zatražio da iskreno prizna kakvo je pravo stanje stvari. Nije se bojao nijekanja ni onda kad je stvar došla u novine i za njega postalo nužno da se opravda pred javnim mnijenjem. On, bez obzira na savjete spomenutih kanonika, svjestan svoje krivice, nije uopće pokušao sudski tjerati Trbojevića, niti je nastojao da dođe do disciplinarne istrage o njemu samom. Kad je bio pozvan na odgovornost od svjetovne nadležnosti ipak je morao priznati da je spis napisao i poslao, makar ga je jednom označio kao prijavu a drugi put kao izvještaj. Ta lažna konstrukcija njegove obrane, puna promjena, potpuno se ruši naročito onda kada je 5 minuta prije 12 vlastitom intervencijom došao do pisma nuncija Tarnassija, vjerojatno u nadi da će time ublažiti disciplinski postupak. Tarnassi izričito ističe kako je Frankijevo pismo strogo privatne naravi, čime se pokazala neistinom misteriozna Frankijeva tvrdnja da je pisao na zahtjev vrhovne crkvene vlasti. Uostalom, dr Franki je poznat kao nemiran i nepostojan čovjek. To najbolje dokazuje okolnost da je do sada služio 4 različite biskupije. On je fanatični pristalica državnopravne opozicije

u zemlji, i njegov nastup u ovoj mučnoj aferi, kao i način njegove neistinite obrane, dovoljno osvijetljaju njegov karakter.

Njemu nasuprot stoji izjava jednog mladog nepokvarenog, svoje dužnosti svjesnog svećenika. Mihajlo Trbojević, Frankijev zamjenik u upravi sjemeništa, čovjek najboljega glasa, ozbiljan i dužnosti svjestan svećenik, ogorčen podmuklim napadima drugog svećenika protiv svog natpastira, pokušao je prije svega osobno kod kardinala, a i kod dva druga crkvena dostojanstvenika, riješiti stvar, pa tek onda, kad mu to nije uspjelo radi Frankijevih izbjegavanja, koji je znao sve prevariti, i kad je od Frankijevih pristalica bio najžešće napadnut, pošao je za njega jedino mogućim putem da stvar preda onima koji su bili kompetentni za Frankija na svjetovnoj strani. Nema dakle ni najmanjeg razloga da se postupku Trbojevića pripisuju prljavi motivi. Jednako tako nema razloga sumnjati u iskrenu reprodukciju sadržaja Frankijevog spisa.

Da prof. Franki ima mnogo razloga ne dati spis na svjetlo dana, i da su u njemu sadržani navodi koji odgovaraju upravo prikazanoj Trbojevićevoj istinoljubivosti, proizlazi dovoljno iz tako prenatrpanog uvjeravanja nuncija Tarnassija da će on spis uništiti i smatrati ga kao nenapisana. Jedan svećenik, koji bi već po svom pozivu trebao poučavati druge čistoći savjesti i najstrožoj istinoljubivosti a sam je spreman prisegnuti na nešto što je po njegovom kasnijem priznanju bilo krivo, koji po učenju sv. Crkve mora biti odan svom pretpostavljenom u vjernosti, ljubavi, najdubljoj poniznosti, a ne ustručava se ružiti na lažan i surov način najvišeg crkvenog poglavara zemlje, tako blaga i plemenita starca koji je već na izmaku života, te najgrublje napadati druge funkcionare koji zauzimaju najviše položaje u crkvenoj hijerarhiji i služe Crkvi; koji bi nadalje s obzirom na svoje državno namještenje morao biti vezan uz svoju službu, respektirati poredak i državnu vlast, a ne nepropuštati ni jednu priliku da utječe na mlade ljude, koji su bili povjereni njegovu odgoju, da budu protiv te iste vlasti i poretka. On nije više dostojan da bude na najvišem bogoslovnom zavodu na kojem bi morao odgajati valjane i dužnosti vjerne svećenike.

Stoga dopuštam sebi, s najdubljim počitanjem, da zatražim otpuštanje Frankija iz državne službe, tim prije što sam više puta imao prilike saznati da je kod dijela prof. kolegija na ovdašnjem sveučilištu popustila disciplina, što bi, ako se na vrijeme ne spriječi, za odgoj mladeži moglo biti od najveće štete. Ali kako pretpostavljam da će se prof. Franki obratiti milosti Vašoj, usudujem se primijetiti, s najdubljim poštovanjem, da bi u ovom slučaju sebi najpokornije dozvolio predložiti Vaše Milostivo odobrenje za mirovinu istome, i to zato što držim, da je on na krivi put bio zaveden od već spomenutih opozicionih krugova. Neka Vaše Veličanstvo najmilostivije dopusti to da protiv dra Frankija, profesora na zagrebačkom sveučilištu koje nosi Vaše uzvišeno ime, bude izrečena kazna otpuštanja iz državne službe radi grube povrede dužnosti. Predajemo Vam nacrt sastavljen u ovom smislu pod 4 i s najdubljim počitanjem prepuštamo ga Vašoj najuzvišenoj odluci.

Zagreb, 14. veljače 1891.

Karl grof Khuen Hedervary

Arhiv Hrvatske (Zagreb), Hrvatski Ministar-Prezidijal, Kutija br. 7 (1889-1890-1891), Korjeniti br. 9/1.Pr./1891, Spis br. 20 Reservat/1891. (Prijevod s njemačkoga)

RESUME

Né le 2 novembre 1844 à Omisalj, île de Krk, dans le littoral croate, Anton Franki s'est distingué comme professeur de l'histoire ecclésiastique et l'auteur de plusieurs ouvrages théologiques fort intéressants.

Après les études secondaires à Rijeka, le jeune Anton Franki entre au grand séminaire de Gorica. Ses études en théologie poursuivit à la Faculté de théologie de Vienne. Le 13 octobre 1867, il est ordonné prêtre.

Docteur en théologie, Anton Franki accepte, en 1872, une chaire de professeur au grand séminaire de Zadar. De 1882 à 1891, il est professeur de l'histoire ecclésiastique à la Faculté de théologie de Zagreb. Il est aussi doyen de la Faculté de théologie (1883-1884) et recteur de l'Université de Zagreb (1888-1889).

Comme il est dit plus haut, Anton Franki est l'auteur de plusieurs études théologiques, dont les plus importantes traitent les relations entre l'Eglise romaine et les orthodoxes. D'après lui, les deux Eglises, romaine et orthodoxe, professent une même foi, bien qu'elles diffèrent sur le plan ecclésiologique.

Sa carrière de professeur universitaire a été brusquement interrompue. En effet, le 3 janvier 1891, Mihajlo Sergej Trbojevic, vice-recteur du séminaire des uniates zagrebois dont Anton Franki fut le recteur 1885-1891, accuse ce dernier comme instigateur d'un rapport destiné à Francesco Tarnassi, nonce apostolique à Vienne, dans lequel il dénonce les abus des dignitaires ecclésiastiques en faveur de l'agitation politique du ban Khuen Hedervary.

Anton Franki a rédigé son rapport sur la demande du nonce Tarnassi. Cependant, ce dernier n'a pas tenu sa parole pour lui „trouver une place adéquate”. En tant que professeur, il a été suspendu, puis radié de l'Université de Zagreb. Après avoir perdu tout espoir d'être le nouveau recteur du Collège croate de Rome (Zavod sv. Jeronima), il retourne à Omisalj où il devient curé de son village natal. Il est décédé le 30 janvier 1908.

Le présent dossier contient les procès-verbaux et la relation du ban Khuen Hedervary à l'empereur François-Joseph I.